- De ha igy van - kérdezhetné az ember - ha a Szép Szó, legalább a szellemi élet területén, valamennyi antifasiszta erő összefogására törekedett, akkor miért került ellentétbe az u.n. népi irókkal, a falukutatókkal és hiveikkel?

Éppen ezért. S ennek igazolására nem óhajtom felidézni, hogy őközülök, akik akkor még egy tábor voltak, ki hogyan szolgálta egészen leplezetlenül a hitleri imperializmust. Annakidején, vagyis egy-két évvel később, de még a háboru alatt, Kállai Gyula ugy irta le a népi tábort - s lehet, itt a neveket nem idézem pontosan - hogy a szocialista Darvas József fogja Kovács Imre kezét, Kovács Imre az Illyés Gyuláét, Illyés a Németh Lászlóét, Németh a Kodolányiét, Kodolányi az Erdélyi Józsefét és Matolcsy Mátyásét, akiken át a lánc az Imrédyvel való kézfogássá egészül ki. Ez valóban igy volt s lehetetlenné tette, már a Szép Szó kormány-rendelte megszünése után is, hogy a nép tábora a népi tábornak hasznát lássa - mert a népellenes fasiszta tábor legalább akkora hasznát látta. De én odáig megyek a vitatkozó előzékenységben, hogy a kézfogó-láncnak arról a körszeletéről, amely mondjuk Illyés Gyulától vagy Veres Pétertől jobbra huzódott, nem is beszélek. Hogyan vélekedett az ő demokrácia-képes szakaszuk a jobb-bal ellentétről, az akkori jobb és az akkori bal, a pro-fasiszta és anti-fasiszta érzületek harcáról? Ugy hogy az nem számit.x Ezt nem számonkérően mondom, mert ezer mentségük lehet az akkori szinvakságra, csak megállapitom. Az egyik lap - az Uj Magyarország vagy a Szabad Szó lehetett - nemrég áhitattal fölelevenitette Sárközi Györgynek azt a mondását, hogy most a "lenn" harcol a "fenn" ellen s ugy állitotta be azt, mintha a megnemalkuvó demokrácia hitvallása lett volna. Hát talán olyasvalami szeretett volna lenni, Isten nyugosztalja szegény Sárközit, aki megtestülése volt a gavalléros és heves, de kényelmes mert önáltató idealizmusnak. A valóság az, hogy ezt a "fenn kontra lenn" fogalmazást Németh László és Féja találta ki, nem a demokratikus harc erősitésére, hanem annak bagatellizálására, mondván, hogy a mi korunkban ez lesz a fontos, nem az elvult "jobb-bal"; s szegény Sárközi csak megismételte, lelkiismeretének megnyugtatására. Minthogy pedig a társadalmi ranglétrán a nyilas csürhe kétségtelenül "lejjebb" állt Bethlen Istvánnál, de még Bródy Ernőnél is, a felfogásukból szükségszerüen következett, hogy mindenki, aki innen vagy onnan "uj világ"-ot hirdetett, szövetséges azokkal szemben, akiknek az uj világ nem vagy csak módjával kellett. Minekünk, a Szép Szónak, nagyon kellett, de nem válogatás nélkül; semmiesetre sem kellett jobbfelől!x Kisebb veszedelemnek tartottuk a bethleni sztatikus reakciót a gömbösi dinamikusnál, a grófok és bankárok korrupt hevatagságát a Turul-fiuk vérbő utszéliségénél, a földosztással agitáló nyilasságot a hitbizományvédő maradiságnál, Hitlert a TÉBÉnél, GYOSznál és OMGÉnál. Ha emiatt magunk is reakciósok voltunk, akkor nálunk reakciósabb volt Sztalin, amikor a békerendet védő tőkés nagyhatalmak összefogását sürgette az Europai Uj Rend apostolaival szemben, meg Tito, amikor nem átallotta a jogos magántulajdon sérthetlenségét programjába foglalni, tiltakozásul a náci konfiskálás és pángermán tervezés gazdasági politikája ellen.x Szinte szégyellem, hogy amikor az önbirálat erényével szeretnék tüntetni, kénytelen vagyok vénasszonyosan a magam, a magunk igazával előhozakodni, de perrendszerüen igazolhatom, hogy mi tudtuk, amit gyakran a hazai kommunisták sem vettek tudomásul, néha a hivatalos szociáldemokraták sem s amit a közporondon szereplő liberáldemokraták elkentek, az aranyközéputasok és konzervativok tagadtak, de mindenki másnál hevesebben tagadott a "harmadik oldal"-ra fölesküdt népi tábor: hogy a világ döntő alternativája s a magyar népé is a jobb-vagy-bal lesz, a választás a fasiszta és a néparcvonalas dinamika közt. Mi mindenkivel hajlandók voltunk összeállni, aki az akkori jobboldal ellen a harcot vállalta; a népiek azonban nem vállalták; inkább a az élettelenség, az álveszély, a hevadás ellen való tiltakozással igyekeztek maguknak a forradalmiság glóriáját megszerezni, többnyire hatósági felhatalmazással - ez az igazság. Kellx-e mondanom, hogy nekünk volt igazunk?

Ön szemünkre veti, hogy a földreform dolgában bőszen tárgyilagosak voltunk. Hogy' ne lettünk volna, amikor csakazértis földosztásos demagógia a fasiszták ütőkártyája volt? Talán azt kellett volna hinnünk, amit Kovács Imre vallott - elismerem, jóhiszemüen - hogy mindegy, baloldaliak vagy jobboldáliak hozzák-e a földreformot, csak már hozzák!? Olyan áldás lett volna, ha a Matolcsy-féle terv alapján Magyarországot egy német határőrvidékké szervezik át, tetején a szenzálositott gentryk, gentryfikált purgerok és egyéb Futura-tisztviselők kedvezményezett "középosztály"-ával, derekán a militarizált paraszt-hitbizományosok seregével s az alján a páriákkal? Ha a lelkébe néz, ma nem csak Ön, de Kovács Imre és Veres Péter is tudja, hogy a magyar demokráciát a szerencsétlenségek sorozatának évtizedében egy szerencse érte csupán, az tudniillik, hogy előbb Gömbös a mágnások kedvéért, aztán a háborus kormányok a német hadsereg kedvéért elalkudták, elodázták a földreformot. Ezt perszex igy kimondani nem lehetett - bár eléggé világosan körülirtuk - de a legkevesebb, amit a szerencsés esély növelésére tehettünk, az, hogy a pro- és kontra-véleményeknek egyaránt helyet adtunk, amig értelmes és szakszerü érvekkel voltak megtámasztva s azt a lapvéleményt szürtük le belőlük, hogy a földreform nem mindig és okvetet-